

РОЗДІЛ 1

— Хотілось би почати з білого аркуша,
без усіх цих старих бридких руїн, — мовила вона.
— Це символічні руїни, люба, — відповів їй друг.

Брат Джон Клин, 1349 р.

Пошукова група. Військові шоломи. Заковика з кумівством. Королівські капелюшки. Пташиний пеньок єпископа десь запропастився. Благодійні товкучки. Зачіпка щодо розташування пенька. Астрономічні спостереження. Собаки. Кіт. Найкращий друг людини. Раптовий від'їзд.

Нас було п'ятеро — Карратерс, новачок і я, а також містер Співенс та церковник. Діялося це раннього вечора п'ятнадцятого листопада, коли ми стояли серед руїн Ковентрійського собору та шукали пташиний пеньок єпископа.

Ну, принаймні я точно шукав. Новачок вирячився на розбиті вітражі, містер Співенс рився біля сходів до ризниці, а Карратерс намагався переконати церковника в тому, що ми з пожежної охорони.

— Онде керівник нашого підрозділу, лейтенант Нед Генрі, — сказав він, показуючи на мене, — а я командир Карратерс, офіцер післяпожежної безпеки.

— З якої ви частини? — запитав церковник, звуживши очі.

— З тридцять шостої, — вирвалося навмання у Карратерса.

— А то хто? — гнув далі церковник, показуючи на новачка, який силкувався зметикувати, як працює його кишеньковий ліхтарик. Він не скидався навіть на учасника ополчення, не те що на пожежника.

— То мій шуряк, — імпровізував Карратерс. — Егберт.

— Дружина вмовляла найняти її брата за пожежного сторожа, — церковник співчутливо захитав головою. — А він же ж як ходить по кухні, то завше мусить перечепитись за kota. «Як він, по-твоєму, гаситиме вогонь?» — поцікавився я. «Йому потрібна робота», — вперлась вона. «Ну, то хай іде працювати на Гітлера», — відкрік я їй врешті-решт.

Я облишив їх та подався вниз по рештках нефа. Нема часу зволікати. Ми прибули сюди запізно. Зараз лише кілька хвилин по четвертій, але через дим та куряву заледве що видно.

Новачок кинувся кишенькового ліхтарика і взявся спостерігати за містером Співенсом, що завзято порпався у розвалинах біля сходів. Я провів уздовж стіни очима, вираховуючи, де колись був північний прохід, і тоді попрямував до дальньої частини нефу.

Пташиний пеньок єпископа стояв на кованій підставці перед запоною каплиці Смітів. Продираючись по завалах, я намагався зорієнтуватися, де саме перебуваю. Від собору залишилися тільки зовнішні стіни та вежа з красивим шпилем. Усе решта — дах, склепінчаста стеля, арки клеристорію, колонади — обвалилося в одне невпізнане громаддя уламків.

«Гаразд, — міркував я собі, стовбичачи на латах покрівлі, — ось це апсида, а за нею каплиця Дрейперів (про це можна здогадатися лишень з вибитих вікон)». Кам'яні арки обвалилися, залишилася хіба вигнута стіна.

«Тут була каплиця Святого Лаврентія», — розмірковував я далі, лізучи накарачки по завалах. У цій частині собору обвал каміння і обвуглених кроков сягав п'яти футів заввишки, та ще й був доволі слизький. Цілий день мрячило, тож попіл перетворився у брудну кашу, а по шиферних плитах повзлося, наче по кризі.

Каплиця Гірджерів. А тут, мабуть, каплиця Смітів. Жодного натяку на запоу. Я прикинув, на якій відстані від вікон вона мала б кріпитися, і почав копати.

Під місивом із кам'яних уламків та понівеченої металевої арматури я не знайшов ані пташиного пенька єпископа, ані загорожі. Зате стирчав відламаний шмат клячника і частина лавки, а це означало, що я зайшов углиб зали.

Підвівшись, спробував зорієнтуватися. Тільки подумати, як суттєво руйнація може спотворити відчуття простору. Намагаючись побачити основу бодай якоїсь колони з північного проходу, я опустився на коліна й глянув туди, де колись розташовувався хор, та все дарма — їх безнадійно засипало.

Потрібно відшукати, де тягнулась арка, і відштовхуватись уже звідти. Я озирнувся на східну стіну каплиці Гірджерів, став на рівні з її віконницями й знову взявся копати, розшукуючи колону, на яку опиралася арка.

Підніжжя колони стриміло з підлоги на шість дюймів. Розчисливши довкола ділянку, я визначив можливе розташування загорожі та взявся копати.

Нічого. Я підняв зубчастий шмат дерев'яної крокви, під яким лежала здорова мармурова плита, розколота навпіл. Тепер зайшов углиб вітваря. Я ще раз глянув на новачка, який досі споглядав порпання містера Співенса, а потім відійшов на десять футів і вкотре взявся копати.

— Та ми *справді* з пожежної охорони, — долинули до мене Карратерсові божіння, звернені до церковника.

— Ви впевнені? Ці комбінезони не схожі на жодну форму пожежників, яку я коли-небудь бачив, — заперітив церковник.

Він зовсім не йняв нам віри. Що й не дивно. Наша форма призначалася для гармидеру, який діється під час повітряної тривоги, коли будь-хто у бляшаній касці зійде за офіцера. І ще для середини ночі. Денне світло – це вже інше питання. На Карратерсовому шоломі пишалася емблема Королівських інженерів, на моєму — трафаретні ініціали цивільної оборони, а шолом новачка належав узагалі до іншої війни.

— Наша звичайна форма згоріла під час нальоту, — відказав Карратерс.

Церковника така відповідь не переконала:

— Якщо ви справді-таки з пожежної охорони, то де ви були минулої ночі, коли ще можна було щось вдіяти?

Гарне запитання, яке леді Шрапнель неодмінно поставить мені, щойно я повернуся. Уже чую, як вона питає: «Що значить “прибув у Ковентрі п'ятнадцятого числа”, Неде? Це ж на цілий день пізніше».

Саме тому я плазував по ветхих кроквах, обпікав пальці об розпечений свинець, який накрапав з даху минулої ночі, і душився пилом — робив усе, аби не подавати звіту.

Я припідняв уламок залізної балки й почав ритися у купі шиферу й обвуглених брусів, через що порізав обпечений палець об відламок металу. Підвівшись, почав його смоктати.

Карратерс далі дискутував із церковником.

— Ніколи не чув про тридцять шосту пожежну частину, — підозріло протягнув останній. — У Ковентрі їх лише сімнадцять.

— Ми з Лондона, — вставив Карратерс. — Наш спецзагін вислали на підмогу.

— Як ви зуміли проїхати? — церковник сердито підняв свою лопату. — Усі дороги перекрито.

Прийшов час допомогти. Я подався до них.

— Ми пройшли зі сторони Радфорд-вей, — пояснив я, позаяк був майже впевнений, що церковник там не бував. — Нас підібрав молочарний ваговоз.

— Я думав, там забарикадовано, — церковник стиснув лопату.

— Ми мали спеціальні перепустки, — зічев'я ляпнув Карратерс. Прوماхнувся. Церковник, ймовірно, попросить їх показати. Тим-то я поспішно приточив:

— Нас прислала королева.

Спрацювало. У церковника злетів з голови бляшаний шолом. Чоловік зацікавився. Лопата в його руках нагадувала посох.

— Її Величність?

Я приклав свій шолом до серця:

— Так, Її Величність сказала, що не зможе дивитися Ковентрі у вічі, поки чимось не допоможе. «Їхній прекрасний, прекрасний собор, — бідкалася вона. — Негайно рушайте до Ковентрі й допоможіть усім, чим можете».

— Авжеж, — побожно закивав голомозою головою чоловік. — Авжеж. «Їхній прекрасний, прекрасний собор». Звісно, вона б так сказала.

Я поважно кивнув церковнику, підморгнув Карратерсу і повернувся назад копати. Решту розваленої арки накрило шифером, плетивом кабелів і розбитою меморіальною дошкою, на якій виграювано невиконане побажання «Спочивай з ми...».

Я розчистив довкола колони проміжок радіусом три фути. Нічогісінько. Тоді у пошуках решти її відламків поліз вверх по завалах, а коли знайшов — напосівся знову копати.

Підійшов Карратерс.

— Служитель хотів дізнатися, який вигляд має королева, — переповів він.

— Я відповів йому, що на ній був капелюшок. Був чи не був? Ніяк не запам'ятаю, яка з них носила капелюшки.

— Усі носили. Крім Вікторії. Вона надягала мереживну вуаль, — мовив я. — І ще Камілла. Королевою вона була недовго. Скажи йому, що під час бомбардування Букінгемського палацу Її Величність врятувала Біблію королеви Вікторії. Винесла у своїх руках, наче дитину.

— Справді? — зчудувався Карратерс.

— Ні, — говорю, — але так він не розпитуватиме тебе за шолом розмінувальника. Може, в нього розв'яжеться язик, і він скаже нам, що вдалось врятувати минулої ночі.

Карратерс витягнув з кишені комбінезона папірець.

— Свічки та хрест з вітваря у каплиці Смітів були врятовані настоятелем Говардом і сторожем та віднесені до відділу поліції. Срібний дискос, потир, хрест розп'яття, срібну дарохранильницю, Послання, Євангеліє і бойовий прапор сьомого батальйону Королівського Ворикширського полку, — прочитав він.

Список збігався зі звітом, який настоятель Говард склав після рейду.

— І ні згадки про пташиний пеньок єпископа, — промовив я, поглядаючи на руїни. — Отже, він десь тут.

— Не знайшов? — запитав Карратерс.

— Не знайшов, — підтвердив я. — Які шанси, що хтось прийшов раніше і вже забрав його?

— У такому разі це були точно не наші, — сказав Карратерс. — Девіс та Пітерс навіть не дістались потрібного року. Мені знадобилося чотири спроби, щоб підібратися так близько. Вперше я прибув дев'ятнадцятого числа. Вдруге опинився в середині грудня. Втретє влучив у яблучко: той місяць, той день, десять хвилин до початку рейду, але висадився посеред поля на півдорозі до Бірмінгема, а довкола мене — одні качки.

— Качки? — перепитав я, думаючи, що не розчув. — Скільки там тих качок водилося?

— *Кабачки*, — роздратовано виправив мене Карратерс. — Посеред овочевого поля кабачків. І нема в цьому нічого смішного. Дружина фермера вирішила, що я німецький десантник і замкнула мене у повітці. Чортзна-що. Ледве звідти вібрався.

— А новенький що? — спитав я.

— Новенький прибув якраз переді мною. Коли я знайшов його, він, мов тороплений, блукав по Ворик-роуд. Якби я його не запримітив, упав би він у вирву від бомби.

Що, правду кажучи, було б не так вже й зле. Новачок перестав стояти над містером Співенсом і знову пробував увімкнути кишеньковий ліхтарик.

— Ми добиралися сюди дві години, — провадив Карратерс. — А ти що, Неде? З якої спроби ти тут опинився?

— Власне, з цієї. Перш ніж навідатись до вас двох, я лазив по благодійних товкучках.

— Благодійних товкучках?

— Леді Шрапнель взяла собі в голову, що пеньок могли продати на одній з товкучок від церкви, — пояснив я. — Ну, знаєш, щоб зібрати кошти на потреби військових. Або ж віддали на брухт. Тому від вересня вона спроваджувала мене на кожен церковний та громадський захід. До речі, ти, бува, не знаєш, для чого використовують перочистку?

— Я зеленого поняття не маю, що таке перочистка.

— От і я теж, — підхопив. — Я купив сім. Дві із жоржинами, з трояндою, з кошеним, з їжаком і дві — з Юніон Джеком¹. Треба ж було щось купити. А оскільки крізь машину я не міг нічого пронести, то це мало бути щось, що можна непомітно підкласти на прилавок з дрібничками, а перочистки маленькі. Окрім тієї з трояндою. Вона одна була майже як футбольний м'яч, мала гору нашарувань яскравої вовни кольору фуксії, і по краях ще й прикрашена дірочками. І що я не розумію, так це навіщо й провіщо комусь потрібна така штука-вина. Хіба, звичайно, щоб люди мали що купувати на товкучці. Їх продавали на кожному кроці: і на благодійному ярмаркові на підтримку евакуйованих дітей, і на солодкому ярмаркові фонду проти-газів цивільної оборони, і на благодійному розпродажі рукодільних виробів до дня Святої Анни...

Карратерс по-дивному на мене позирав.

— Неде, — перебив він, — скільки скидів ти зробив за останній тиждень?

— Десять, — зронив я, силкуючись пригадати. — Ні, дванадцять. Ще свято врожаю у церкві Трійці, благодійний збір коштів від жіночого товариства, благодійне чаювання на підтримку «Спітфайр»². О, і дружини єпископів. Тринадцять. Ні, дванадцять. Місіс Біттнер не буду брати до уваги.

— Місіс Біттнер? — повторив Карратерс. — Дружина останнього єпископа у Ковентрі?

Я кивнув.

¹ Велика Британія використовує як національний прапор королівський штандарт (названий *Union Flag* чи *Union Jack*).

² Британський винищувач часів Другої світової війни.

— Вона й досі жива. І все ще мешкає у Ковентрі. Леді Шрапнель відрядила мене поговорити з нею.

— Що вона може знати про старий собор? Коли він згорів, вона ще навіть не народилась.

— Леді Шрапнель припустила, що якщо пташиний пеньок єпископа вцілів під час пожежі, то його могли покласти десь на складі у новому соборі, і тому вона відправила мене розпитати дружин єпископів, бо, цитую: «Чоловіки не тямлять, що де лежить».

Карратерс сумно похитав головою:

— А дружини тямили?

— Вони навіть не чули про нього, окрім хіба що місіс Біттнер, і то вона сказала, що коли пакували речі перед спродажем собору, пенька на складі не бачили.

— Але ж це добре, чи не так? — обнадіявся напарник. — Якщо тут теж нема, то значить, що під час нальоту його і в соборі не було. Можеш сказати леді Шрапнель, що для освячення храму реконструкція пенька не знадобиться.

— От і я про що, — погодився я.

— А якщо його сховали на зберігання, — задумався Карратерс, дивлячись на вікна. — Так само як і східні віконниці.

— Пташиний пеньок єпископа? — прискіпався я. — Жартуєш?

— Твоя правда, — здався він. — Таке не ховають від вибухів. Вікторіанське мистецтво!

Карратерс здригнувся.

— До того ж я вже був у парафіяльному будинку Люсі-Гемптон, — додав я, — туди ж бо і відвезли віконниці. Пенька я там не знайшов.

— Он як, — відрік Карратерс. — Тоді, може, його перенесли деінде всередині церкви?

А це ідея! Може, якась з упорядниць вівтаря не витерпіла цього страхіття і заховала його десь у кутку за колоною абощо.

— Та й взагалі, чому леді Шрапнель так одержима цим пеньком?

— Чому вона так одержима кожною деталлю цього будівництва? — відповів я запитанням на запитання. — Перед тим як вона доручила мені пошуки пташиного пенька, я займався надгробками. Леді Шрапнель хотіла копію кожного напису з усіх надгробків у соборі, разом з епітафією на могилі капітана Джерваса Скруппа, якій нема кінця-краю.

Карратерс прихильно закивав.

— Органні труби, — мовив він. — Вона змусила мене оббігати все середньовіччя, щоб виміряти органні труби.

— Головне питання, безумовно, полягає у тому, чому вона так одержима відбудовою Ковентрійського собору? — підсумував я.

— Якась її пра-пра-щось-там бабуся приїздила до Ковентрі і...

— Знаю, знаю: враження від поїздки змінили життя її пра-пра-якоїсь бабусі, і коли леді Шрапнель знайшла її щоденник, це змінило і її життя, і затим вона надумала відбудувати собор точнісінько таким, яким він був до пожежі, щоби вшанувати бабцю і так далі, і так далі. Я чув ту промову вже достолиха разів. А ще як заведеться, що «Бог...

— ...живе у дрібницях», — закінчив Карратерс. — Не зношу цю промову.

— Найдужче я не зношу її напоумлення «під лежачий камінь вода не тече». Подай-но мені тут руку помічі, — вказав я на брилу.

Він схилився і взявся за один край.

— Три, два, один, — скомандував я, — підіймай. — Ми відтягнули брилу вбік, а та накоїлася на рештки колони й завалила її останки.

Під брилою пташиного пенька єпископа ми не знайшли, зате відшукали ковану із заліза підставку, на якій він колись пишався, а ще поперечини від огорожі й напівзгоріле стебло квітки. Невідомо, що це була за квітка — на ній не було й листя, — на перший погляд, така собі палиця, чи то пак — залізна лоза, але якщо пригледітись, на кінчику стирчав дюймовий зелений відросток.

— Він стояв перед огорожею? — запитав Карратерс.

— Перед цією огорожею. На цій підставці, — ремствував я. — Станом на дев'яте листопада, коли йшла відправа за КПС та проводився солодкий ярмарок. Дві в'язані серветки, перочистка з братками та пів дюжини «твердопечив». Напрочуд влучна назва.

Карратерс роздивлявся повибивані шиби.

— А може, його відкинуло вибухом в іншу частину нефа? — помислив той.

— Собор зруйнував не фугасний снаряд, а запалювальний.

— Зрозуміло, — сказав колега і кинув оком на церковника, який до них прямував. — Кажеш, Біблія королеви Вікторії?

— Так. Із записами днів народжень, смертей та нервових зривів усіх цих Георгів, — сказав я з робленою повагою. — З'ясує, чи забирали перед пожежею ще якісь речі на зберігання, окрім тих, що лежать у Люсі-Гемптон.

Кивнувши, він подався до церковника, а я втупився очима у ковану підставку та й гадав, що робити далі.

Більшість снарядів, які влетіли у собор, і справді були запалювальні, проте Карратерс мав рацію. Ударна хвиля — явище своєрідне, а поблизу лунали вибухи від фугасних бомб та підірваного газопроводу. Пташиний пеньок єпископа могло занести або до середини нефу, або до хору.

Розчистивши ще трохи завалів, я спробував розгледіти, в якому напрямку посипалися шибки з каплиці Дрейперів. Більшість уламків полетіло на південь та захід. Мені слід шукати у протилежному напрямку, біля задньої стінки нефу.

Я завернув назад до огорожі і від неї почав копати на південь та захід. Не зосталося жодного каменя на місці.

Почали бити у дзвони. Кожен полишив свою справу, щоб глянути на вежу. Навіть містер Співенс. Без даху ми добре бачили неушкоджений шпиль, що височів над димом та пилом. Дзвони грали чарівно. Руйнації довкола не потьмарили їхнього звучання.

— Глянь-но, зірка, — звернувся Карратерс.

— Де? — питаю.

— Онде, — тикнув він.

Я бачив тільки дим, про що і повідомив.

— Та онде, — повторив він. — Над шпилем. Над пеленою диму, над розрухою руйнацій. Незаймана жорстокою розправою людини над людиною, провісниця надії й краси, світлого майбуття. Осяйне знамено воскресіння, якого ще не відала вона.

— Якого ще не відала вона? — позирнув я стурбовано. — Провісниця надії й краси?

Один з перших симптомів переміщення у часі — це схильність до хмільної сентиментальності, немовби ти ірландець під чаркою або вікторіанський поет на тверезий голос. За останній день Карратерс відбув не менш як чотири скиди, два з них з різницею у кілька годин, і хтозна-скільки ще за вимірюванням органних труб. Він і сам підтвердив, що аніскілечки не спав.

Насупившись, я спробував пригадати перелік усіх симптомів. Сентиментальність, труднощі з розрізненням звуків, утома — хоча передзвін він почув, а від нестачі сну страждали всі причетні до проєкту леді Шрапнель. За минулий тиждень я зміг подрімати лише раз. І то під час благодійного ярмарку для допомоги фронтовикам на

день Святого Криспіна. Пропустив вітальне слово і половину представлень організаційного комітету.

Які там ще були симптоми? Порушення уваги. Сповільнене мислення. Затуманення зору.

— Ця твоя зірка, — продовжив я. — Яка вона?

— Що значить «яка вона»? — не забарився з відповіддю Карратерс. — Зірка як *зірка*.

Дзвони закінчили бити, їхнє відлуння повисло у задимленому повітрі.

— Яка, на твою думку, *повинна* бути зірка? — обурився Карратерс і пішов до церковника.

Дратівливість однозначно належала до переліку симптомів. Згідно з настановами, працівників, які потерпіли через переміщення у часі, необхідно негайно «вилучити з середовища» та відсторонити від виконання обов'язків. Якби таке трапилося зі мною, довелося б роз'яснювати леді Шрапнель, чому ми стовбичили в Оксфорді, а не у Ковентрі.

Тому-то я рився тут, у завалах, бо не горів бажанням виправдовуватися за те, що не висадився перед собором о восьмій ранку чотирнадцятого листопада, як і належалося. Нема сенсу пояснювати, що причиною цього є зсув, адже леді Шрапнель не вірить у зсув. І в часовий лаг теж.

Ні, поки Карратерс ще міг зв'язати слова докупи, краще залишитися тут, знайти пташиний пеньок єпископа, повернутися назад, потішити леді Шрапнель звісткою, що, так, пеньок справді був у соборі під час нальоту, а потім поринути в сон. Сон, який зшиє рваний рукав непожежної форми, який розгладить заяложене чоло і притлумить смуток, який благословить втомлену душу блаженним, цілющим відпочинком...

Підійшов Карратерс, на вигляд він здавався ані хирлявим, ані розгубленим. Це добре.

— Неде! — крикнув напарник. — Ти що, оглух?

— Пробач, — відповів я. — Задумався.

— Та ще б. Я горланю до тебе вже п'ять хвилин, — скаржився Карратерс. — З нею був Дукі?

Я, мабуть, погано розчув, бо інакше симптоми у Карратерса були значно гірші, ніж я гадав.

— Дукі? — обережно перепитав я.

Зміст

Розділ 1	7
Розділ 2	27
Розділ 3	49
Розділ 4	71
Розділ 5	93
Розділ 6	117
Розділ 7	143
Розділ 8	161
Розділ 9	177
Розділ 10	193
Розділ 11	211
Розділ 12	229
Розділ 13	251
Розділ 14	273
Розділ 15	291
Розділ 16	317
Розділ 17	345
Розділ 18	367
Розділ 19	387
Розділ 20	405

Розділ 21 421
Розділ 22 437
Розділ 23 453
Розділ 24 475
Розділ 25 497
Розділ 26 515
Розділ 27 537
Розділ 28 561